

УДК 94(470–571):327 «XVIII/XIX»

Жанна Іщенко, здобувач кафедри історії та археології слов'ян, Інститут історичної освіти Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова, Україна, м. Київ

Ідеологічна складова західного вектору російського зовнішньополітичного курсу

Розглядаються процеси формування урядами Катерини II та Олександра I ідеологічних схем для обґрунтування західного вектору зовнішньополітичного курсу Російської імперії наприкінці XVIII – початку XIX ст.

Ключові слова: православні–дисиденти, ідеологічні схеми, суспільна думка, державна ідеологія.

Жанна Іщенко. Идеологическая составляющая западного вектора российской внешнеполитического курса

Рассматриваются процесс формирования правительствами Екатерины II и Александра I идеологических схем для обоснования западного вектора внешнеполитического курса Российской империи в конце XVIII – начале XIX в.

Ключевые слова: православные–диссиденты, идеологические схемы, общественное мнение, государственная идеология.

Zhanna Ishchenko. The ideological component of Western vector of Russian foreign policy

The forming of ideological schemes by governments of Catherine II and Alexander I to justify the Western foreign policy vector of the Russian Empire in the late XVIII – early XIX is analyzed in the article.

Keywords: Orthodox dissident, ideological schemes, public opinion, political ideology.

Від часів царювання Петра I Росія сприймала Польщу лише в контексті сфери свого геополітичного впливу. Бажаючи втримати Річ Посполиту під російським протекторатом, Катерина II (на початку свого царювання) безсумнісно намагалася змінити порядок престолонаслідування, фактично проголосивши польським королем С.Понятовського. Крім того, російський двір був стурбований поширенням в Європі французьких революційних ідей, вбачаючи в них загрозу існуванню імперії. Саме польські землі могли стати чудовим інкубатором для «якобінської зарази», їхня територіальна наближеність до імперських кордонів лише збільшувала небезпеку швидкого інфікування російського суспільства вірусом вільнодумства. Дослідження ідеологічної складової західного вектору російського зовнішньополітичного курсу в контексті запобігання популяризації французького впливу та втілення геополітичних завдань Російської імперії наприкінці XVIII – початку XIX ст. лишаються актуальними для розуміння історичних процесів і їх наслідків. Вплив Великої французької революції на суспільно–політичне життя Росії було проаналізовано М.Штранге [29], К.Джеджулою [8], О.Орликом [16], Б.Ітенбергом [14]. Проблематика поділів Польщі в контексті незаперечного впливу Французької революції на європейські держави стала предметом дослідження А.Сореля [24].

На підставі вивчення опублікованих джерел, опрацювання досліджень попередників, автор статті виокремлює та робить спробу проаналізувати характерні аспекти ідеологічної складової західного вектору російського зовнішньополітичного курсу наприкінці XVIII–го – на початку XIX ст.

У рескрипті Я.Сіверсу від 22 грудня 1792 р. Катерина II наголошувала, що російський двір переймається через можливе розповсюдження «...французького вчення...», у Варшаві з'явилися клуби на зразок якобінських, в яких це вчення ... пропагується і звідти воно може легко поширитися у всій Польщі і, як наслідок, може перейти за межі сусідніх держав. Зважаючи на події минулого і виходячи з теперішньої ситуації та настроїв у Польщі, тобто через ненадійність ...цього народу, через його знану ненависть стосовно нашого, і особливо через його прихильність до французької розбещеності та навіженості, ми ніколи тут не матимемо ні спокійного, ні безпечного сусіда, якщо тільки не зробимо його цілком безсилим...» [22,с.303–304]. Необхідність враховувати потреби австрійського та пруського дворів змусили Петербург спочатку задовольнитись лише західно–волинськими землями, віддавши Галичину Австрії. Імператриця досить чітко оцінила міжнародну ситуацію та російські пріоритети в Європі. У 1793 р., коментуючи лист С.Ржевуського вона зазначила, що «заперечу розподіли Польщі». «Я думаю ввійти у Польщу, готову до конфедерації, але замість того мої війська дійшли до Варшави і конфедерацію відкрили за спиною армії. Вони самі не дотримали слова і тепер беру Україну в замість моїх збитків і втрати людей. А.Храповицький, який повідомив про ці слова Катерини II, додає: «було прочитано з усмішкою і наказано ... якнайшвидше підготувати відповідь» [17,с.283]. Жодних натяків на необхідність вирішити болюче для православних Росії конфесійне питання тут не має. Катерина II прямо заявляє про своє бажання відшкодува-

ти збитки корони за рахунок українських земель і не згадує про месіанську роль Росії та захист православних. Релігійна карта, так вдало розіграна в Криму, тут імперії вже непотрібна, а гасло «Росія – захисниця всіх християн» має чекати на кращі часи. М.Панін взагалі розглядав конфесійне питання «виключно з державної точки зору, як засіб поширення в Польщі впливу Росії» [27,с.260]. В розмові з М.Репніним М.Панін наголошував, що «головне правило, котре як було спочатку так і тепер існує», це «щоб здійснити дисидентську справу не для поширення в Польщі нашої і протестантської віри, але для придбання собі...одночасно (та – Авт.) назавжди твердої і надійної партії, із законним правом брати участь у всіх польських справах» [27,с.260]. Навіть більше, керівник зовнішньополітичного відомства Катерини II вважав «невигідним надмірне розширення прав дисидентів–православних, досягнення для них надмірних вигод, настільки щоб вони не потребували допомоги Росії і своїми власними силами могли досить добре влаштуватися в Польщі», тому що це, на його думку, обов'язково зумовило б «збільшення кількості втеч в Польщу з сусідніх російських губерній» [27,с.262].

Для успішної реалізації російських зовнішньополітичних планів на заході недостатньо було лише дипломатичних кроків або військового втручання, уряд мав насамперед дістати підтримку всього російського суспільства. Спробуємо в контексті втілення життя західного вектору російського зовнішньополітичного курсу (прислання білоруських, литовських та українських земель до Російської імперії внаслідок розподілів Польщі) розглянути урядові заходи, котрі мали забезпечити Петербургу всенародну прихильність.

Найделікатнішим і дієвим способом «оброки» російських підданих став літературний. Російські письменники кінця XVIII – початку XIX ст. почали широко використовувати в своїх творах проблематику Смутних часів, звільнення Москви від поляків 1612 р., встановлення династії Романових, проводячи історичні паралелі із сучасними подіями. У 1798 р. було написано трагедію М.Хераскова «Визволення Москва», а Г.Державін, на думку Я.Грота, саме у 1780–х рр. почав писати поему «Пожарський» [6,с.369;24,с.603]. Такі ж паралелі простежуються в поемі С.Шихматова «Пожарський, Мінін, Гермоген, або Врятована Росія» [29,с.19] та п'єсах Г.Державіна і М.Крюковського [7,с.112]. У 1806 р. було опубліковано російський варіант двох книг, присвячених всесвітній масонській змові [1]. Ідея про загрозу існуванню православної віри та необхідність захисту вірян постійно повторюється в популярних літературних творах кінця XVIII–го – початку XIX ст. Літераторами також пропагується думка про необхідність фінансової підтримки уряду [29,с.17;11,с.73–74]. Художні твори вказаних авторів відіграли провідну роль у формуванні суспільної думки щодо мовчливості та необхідності знищення польської держави як осередку ненависті до всього російського. Інтерес до сюжетів, пов'язаних з закінченням Смутного часу (ополчення Мініна і Пожарського; визволення Москви; проголошення царем Михайла Романова) посилюється напередодні укладання Тільзитського миру. У 1806 р. було написано, а в 1807 р. – опубліковано твір Г.Державіна «Пожарський». У тому ж році виходять друком поеми С.Глінки «Пожарський і Мінін», С.Ширінського–Шихматова «Пожарський, Мінін, Гермоген, або Врятована Росія», трагедія М.Крюковського «Пожарський» [5,с.190–191]. У 1809 р. С.Глінка видав драму «Мінін». Наступного року світ побачило історичне оповідання П.Львова «Пожарський і Мінін», а в 1810 – «Обрання на царювання Михайла Федоровича Романова». Завдяки літературній атаці протягом 1806–1807 р. у середовищі суспільної еліти Росії формується переконання у доленосному для російської історії значенні визволення Батьківщини від поляків та встановлення династії Романових. Характерною особливістю цих творів було офіційне трактування Смутного часу в контексті історичних паралелей з подіями 1812 р., та намагання сформувати образ ворога – поляка у свідомості сучасників.

З іншого боку російське суспільство піддавалося урядовій та релігійній «обробці». 11 листопада 1806 р. А.Чарторийський, П.Строганов і М.Новосильцев повідомили імператора Олександра I про «велику, надзвичайну небезпеку, в якій знаходиться Росія», і про загрозу відтворення Польщі. Стверджуючи, що «дух Пожарських і Мініних ще сильний в серцях ... підданих», вони пропонували зібрати ополчення [20,с.214]. Автори пропонували, випереджаючи Наполеона, «піднести корону польську» і скористатися ситуацією «для започаткування федеративної системи» [20,с.215]. Поразка російських військ під Аустерліцем, відмова Олександра I ратифікувати у липні 1806 р. мирний договір, підписаний російським посланцем П.Убри, розпочала підготовка до військових дій з одного боку посилення патріотичні настрої в російському суспільстві, а з іншого – саме сплеск патріотизму дозволив імператорові вдатися до рішучих дій [9;10]. Європейські реалії кінця XVIII – початку XIX ст. сприяли формуванню в ро-

сійському суспільстві впевненості про зв'язок між Польщею та Францією, котрий ґрунтувався на їхньому географічному положенні стосовно Росії, релігійній спільності, а також на факторах історико-політичного характеру. Саме уряд Франції найактивніше протидіяв російській політиці у Польщі [12], а варшавські заворушення 1791 та 1794 рр. в Росії сприймалися як наслідок розповсюдження «французької пошесті» [22, с.303–304]. В ідеологічному обґрунтуванні анти-наполеонівської компанії 1806–1807 рр. важлива роль належала православної церкві. 30 листопада 1806 р. в усіх церквах оголосили звернення від Синоду, в якому Наполеона звинувачують у відпаданні від християнства, ідолопоклонстві, намаганні «зруйнувати Церкву Христову». Таким чином, щойно розпочата військова кампанія набувала характеру релігійної війни «проти ... ворога Церкви і Батьківщини» [28, с.354–356]. У зверненні Синоду пояснювалося та пропагувалося маніфест Олександра I від 30 листопада 1806 р. «Про утворення та організацію повсюди тимчасових ополчень або міліції» [18, №22.374, с.892–897]. І.Лопухін повідомляв імператора, що серед його знайомих є люди всіх суспільних станів і серед них «немає нікого, крім тих, які сподіваються на особисту вигоду або є марновірними, хто б не розумів, що організація міліції є тягарем та може зруйнувати господарство і спокійний перебіг селянського життя» [19, с.120]. Такої ж думки притримувався М.Карамзін. Він зазначав, що російські піддані спочатку сприйняли указ «із захопленням, але швидко зрозуміли неможливість його втілення, що призвело до зниження рівня довіри до уряду» [32, с.64]. Тогочасне російське суспільство було переконане у доцільності невеликого рекрутського набору [9, с.237–239]. Проте імператор, переслідуючи політичні та ідеологічні цілі, намагався мобілізувати всю країну на боротьбу з ворогом. При цьому опікуватися наверненням нижчих верств суспільства мав Синод. Крім маніфесту «Про утворення та організацію повсюди тимчасових ополчень або міліції» було оприлюднено іменний указ «Про висилку з Росії всіх французьких підданих». Лише ті з них, котрі були готові прийняти російське підданство та підтвердити, що вони не мають жодного зв'язку з Францією могли лишитися [18, с.884–891, №22.371].

Поширення столицю чуток про можливість отримати волю від Наполеона змусило Олександра I 13 січня 1807 р. ініціювати створення Комітету Охорони громадської безпеки. У першому пункті «Положення про комітет» наголошувалося на існуванні небезпеки для імперії: «Лукавий уряд Франції, досягаючи усіма можливими способами свого злочинного наміру – повсюдного руйнування та дезорганізації, між іншим, як відомо, опікується поширеними в усіх землях таємними об'єднаннями, котрі називаються Ілюмінатами, Мартиністами і іншими, їм подібними, і через це має в усіх європейських державах ... людей, ... які цілеспрямовано ним туди посилаються і утримуються, ще й таких таємних спільників, які, ... співчувають французькому уряду, і завдяки яким він (уряд – Авт.) досягає успіху в своїх ... намірах» [28, с.365].

Посилити патріотичні та вірогідні настрої суспільства, особливо його нижчих верств, намагався Синод, закликаючи вірян: «ухилийтеся від всіх злих починань, не дайте себе осліпити лукавими обіцянками людей розбещених..., які ведуть вас на тимчасову та вічну погибель» [28, с.355–356].

У березні 1807 р. вийшов Указ Сенату «Про припинення злісних чуток», де зазначалося, що уряд має відомості стосовно людей «які через неосвіченість або через навіженість ..., або від своєї незайнятості розповсюджують різні неправдиві військові та політичні чутки і безглузді новини» [18, №22.502, с.1159–1160].

Нестабільність ситуації в Росії, крім цього посилювалася присутністю поляків, тому що крім інформації про швидке визволення кріпаків досить популярними стали повідомлення про можливе відновлення Польщі [13, №2]. Незадоволення «справжніх» патріотів наявністю в оточенні імператора князя А.Чарторийського, фактично змусило його відмовитися від посади міністра іноземних справ. «Князь Адам Чарторийський... зробився для всіх ненависним. ... його називали... зрадником, а його таємна радість від несприятливого для нас перебігу подій не лишилася непоміченою вищою публікою» – писав Ф.Вігель [2, с.206].

Незважаючи на те, що за своїми політичними переконаннями та польськими симпатіями він належав до «військової партії» в уряді Олександра I [31, с.104–156; 34, с.61–136], а зовнішньполітична діяльність А.Чарторийського мала яскраве анти-французьке забарвлення і він сам «був далекий від думки про зближення російських політичних кіл з Наполеоном», князь «добре усвідомлював, що будь-яка угода між цими державами зашкодить інтересам Польщі» [26, Т.1, с.322]. Лише після його відставки посланець О.Убрі підписав у Парижі невигідний для Росії мир не змінили суспільної думки щодо поляка в близькому оточенні імператора. Характеризуючи ксенофобські настрої російського

суспільства А.Чарторийський наголошував «...Поляк, який користується цілковитою довірою імператора і втаємничений в усі справи, уособлював образливе явище для ... російського суспільства» [26, Т.1, с.310–311]. Антипольські настрої суспільства підживлювали літературні діячі. В.Северігін в «Похвальному слові князю Пожарському і Кузьмі Мініну» [21, с.18], також вирізняє поляків серед інших російських ворогів. Перерахувавши жахіття, котрі творили в Росії шведи він продовжує «але ці злочини, я б назвав добродійністю, порівняно з невимовними жахіттями польських військ» [21, с.19]. За три роки з ним погоджується П.Львов, розповідаючи про «давнішню задрисницю Російського царства, ... ненависницю Москви, владолубиву Польщу, яка завжди шукала нам біди» [15, с.42–43]. До антипольського хору долучається і Г.Державін [6, с.130], а М.Крюковський, називаючи козака Заруцького (зрадника за сюжетом) «українським гетьманом» вказує на наступного претендента на роль російського ворога [25, с.274]. Згадуючи кампанію 1812–1814 рр. та характеризуючи учасників анти-французької коаліції М.Греч нагадує, що до неї не належали турки та поляки, «перші не християни, другі – ще гірше» [4, с.353].

Російські автори [3, с.343; 11, с.290–293; 33, с.42–43], використовуючи ідеологічні метафори, протягом 1806–1807 рр. розробили нову міфологію походження російської державності, провели історичні паралелі з подіями, що відбувалися. В мемуарах Г.Державіна читаємо, що він у «1806-го і на початку 1807 р., в той час коли французи увійшли в Пруссію» написав імператорові «дві записки щодо заходів, котрі можуть припинити нахабство французів і захистити Росію від нападу Бонапарта...». Ці ідеї були обговорені з Олександром I і Г.Державін попросив дозволу «написати проект, для якого в нього ... написаний план, потрібно лише декілька довідок з військової колегії і інших установ щодо ... військ, фортець, озброєння ... Государ милостиво прийняв цю пропозицію» [6, с.402]. Подальший розвиток подій завадив втіленню задумів поета. Після укладання Тільзітського миру розпочався новий період франко-російських взаємин, ініційований М.Сперанським. Незважаючи на це, ідеологічні розробки російських літераторів та урядовців набули актуальності у 1812 р.

Підсумовуючи зазначимо, що історія визволення Москви у 1612 р. відповідала урядовим ідеологічним схемам кінця XVIII – початку XIX ст. По-перше, відразу вимальовувався образ споконвічного ворога Росії – бунтівної Польщі до якої з відомих причин додали ще й Францію. По-друге, історична паралель була надзвичайно важлива для підтримання патріотичних настроїв після поразки російських військ під Аустерліцем. Відомі російські письменники в своїх творах розробили і вдало пропагували у російському суспільстві ідею про існування споконвічних ворогів Росії. Літературний вплив здійснювався одночасно з урядовим і релігійним, характерною особливістю цього процесу була єдність думок трьох фігурантів зомбування суспільства. Саме наприкінці XVIII – початку XIX ст. було сформовано ідеологічні схеми та стратегії, котрі вдало використовувалися протягом наступних століть і лишаються у вжитку сучасних російських політиків. Ірраціональні ксенофобські настрої, посяяні урядами Катерини II та Олександра I і виплекані знаними літераторами наприкінці XVIII – початку XIX ст. плідно проросли в російському суспільстві й ще донині приносять плоди.

Список використаних джерел

1. Баррюель О. Волтерянцы, или История о якобинцах: Волтерянцы, или История о якобинцах, открывающая все противу христианския злоумышления и таинства масонских лож, имеющих влияние на все европейские державы: в 12 ч. [Текст] / О.Баррюель. – М.: Губернская тип. А.Решетникова, 1805–1806.
2. Вигель Ф.Ф. Записки [Текст] / Ф.Ф. Вигель. – М.: Захаров, 2000.
3. Голиков И.И. Дополнения к деяниям Петра Великого: в 18 т. [Текст] / И.И. Голиков. – М., 1790. – Т.П.
4. Греч Н.И. Записки о моей жизни [Текст] / Н.И. Греч. – М., – Л.: Академия., 1930.
5. Гуковский Г.А. Пушкин и русские романтики [Текст] / А.Г. Гуковский. – М., 1965.
6. Державин Г.Р. Сочинения [Текст] / Г.Р. Державин. – СПб., 1866. – Т.П.
7. Державин Г.Р. Сочинения с объяснительными примечаниями Я.К. Грота [Текст] / Г.Р. Державин. – СПб., 1867. – Т.П.
8. Дездежула К.Е. Россия и Великая французская буржуазная революция конца XVIII века [Текст] / К.Е. Дездежула. – К.: Изд-во Киев, ун-та, 1972.
9. Дубровин Н.Ф. Наполеон I в современном ему русском обществе и русской литературе [Текст] / Н.Ф. Дубровин // Русский вестник. – 1895. – №2. – С.23–44; №4. – С.65–76; №6. – С.45–65; №7. – С.65–87.
10. Жаринов Д.А. Первые войны с Наполеоном и русское общество [Текст] / Д.А. Жаринов // Отечественная война и русское общество. – М., 1911. – Т.П. – С.198–212.

11. Жихарев С.П. Записки современника: в 2 т. [Текст] / С.П. Жихарев. – Л.: Искусство, 1989. – Т.1.
12. Зорин А. К. Предыстории одной глобальной концепции (Ода В.П. Петрова «На заключение с Оттоманскою Портою мира» и европейская политика 1770–х годов) [Текст] / А.Зорин // Новое литературное обозрение. – 1997. – №23. – С.56–77.
13. Из донесений баварского поверенного в делах Ольри в первые годы царствования (1802–1806) императора Александра I [Текст] // Исторический вестник. – 1917. – №1. – С.125.
14. Итенберг Б.С. Россия и Великая французская революция [Текст] / Б.С. Итенберг. – М., 1988.
15. Львов П.Ю. Пожарской и Минин, спасители Отечества [Текст] / П.Ю. Львов. – СПб.: Тип. В.Плавильщикова, 1810. – XXVIII.
16. Орлик О.В. Передовая Россия и революционная Франция [Текст] / О.В. Орлик. – М.: Наука, 1973.
17. Памятные записки А.В. Храповицкого, статс-секретаря императрицы Екатерины Второй [Текст] / А.В. Храповицкий. – М.: Союзтеатр, 1990.
18. Полное собрание законов Российской империи с 1649 года [Текст] / Том. XXIX (1806–1807). – СПб., 1830.
19. Письма графа Ф.В. Растопчина к императору Александру Павловичу // Русский архив. 1892. Т.II. №8. С.419–446; №9. С.519–565. [Текст] // Русский архив. Историко-литературный сборник. – М., 1874. – Вып.1–4.
20. Записка трёх товарищей министров императору Александру I // «Русская старина», 1894. [Текст] // Русская старина. – 1894. – Вып.7–9.
21. Севергин В.М. Похвальное слово князю Пожарскому и Кузьме Минину [Текст] / В.М. Севергин. – СПб.: В медицинской типографии, 1807.
22. Соловьев С.М. Падение Польши [Текст] / С.М. Соловьев. – М., 1863.
23. Соловьев С.М. Падение Польши. Восточный вопрос [Текст] / С.М. Соловьев. – М.: АСТ, Астрель, 2003.
24. Сорель А. Европа и Французская революция [Текст]. Т. 1–8. Т.1. – Политические нравы и традиции / А.Сорель [Пер. с фр. с предисл. проф. Спб. ун-та Н.И. Кареева]. – СПб.: Л.Ф. Пантелеев, 1892–1908.
25. Стихотворная трагедия конца XVIII – начала XIX века. [сост. В.Бочкарев]. – М.; Л.: Советский писатель, 1964.
26. Чарторижский Адам. Мемуары князя Адама Чарторижского и его переписка с императором Александром I [Текст] / Пер. с фр. А.Дмитриевой; Ред. и вступ. ст. А.Кизеветтера. – М.; Ярославль: Тип. К.Ф. Некрасова, 1912. – Т.1. – 1912. – X, 386, [2], 19 с.
27. Чечулин Н.Д. Внешняя политика России в начале царствования Екатерины II. 1762–1774. [Текст] / Н.Д. Чечулин. – СПб: Типография Главного Управления Уделов, 1896.
28. Шильдер Н.К. Император Александр I [Текст] / Н.К. Шильдер. – СПб., 1904. – Т.II.
29. Ширинский–Шихматов С.А. Пожарский, Минин, Гермоген, или Спасенная Россия [Текст] / С.А. Ширинский–Шихматов. – М.: Классика Книга Фонда, 2009.
30. Штранге М.М. Русское общество и Французская революция 1789–1794 гг. / М.М. Штранге. – М., 1956.
31. Grimstead P.K. The Foreign Ministers of Alexander I Berkeley [Text] / P.K. Grimstead. – L.A.: University of California Press, 1969.
32. Karamzin N.M. Memoir on Ancient and Modern Russia. [Russian Text] / N.M. Karamzin. – Cambridge: Harvard University Press, 1959.
33. Rousseau J.J. The political writings [Text] / J.J. Rousseau. – N.Y., 2009.
34. Zawadski W.H. A Man of Honour. Adam Czartoryski as a Statesman of Russia and Poland [Text] / W.H. Zawadski. – Oxford: Clarendon Press, 1993.

* * *

УДК 94(479.24)

Кямаля Гасанова, дисертантка кафедри Європи і Америки, Бакинський державний університет, Азербайджан, м. Баку

Зв'язки Азербайджанської Республіки з Парламентською Асамблеєю СНД

Аналізується зв'язку Азербайджанської Республіки з Парламентською Асамблеєю Співдружністю Незалежних Держав (СНД). 20 вересня 1993 року Азербайджан став членом СНД. **Ключові слова:** Співдружність Незалежних Держав, співробітництво, діяльність, статус, делегація, угода.

(стаття друкується мовою оригіналу)

Кямаля Гасанова. Связи Азербайджанской Республики с Парламентской Ассамблеей СНГ

Анализируется связь Азербайджанской Республики с Парламентской Ассамблеей Содружеством Независимых Государств (СНГ). 20 сентября 1993 года Азербайджан стал членом СНГ.

Ключевые слова: Содружество Независимых Государств, сотрудничество, деятельность, статус, делегация, соглашение.

Kamale Gasanova. Cooperation Azerbaijan Republic with Interparliamentary of Commonwealth of Independence States

In the article analyzes cooperation with Azerbaijan Republic and Interparliamentary of Commonwealth of Independence States. On 20 of September in 1993 Azerbaijan became the member of Interparliamentary of Commonwealth of Independence States.

Keywords: Commonwealth of Independence States, cooperation, activity Status, delegation, agreement.

Одним из главных критериев улучшения деятельности правительственных органов в области международного права является принцип сотрудничества государств. Его нормативное содержание изложено в Декларации о принципах международного права, которые касаются налаживания дружественных отношений и сотрудничества между различными государствами в соответствии с Уставом ООН от 1970 года. Устав устанавливает правовую обязанность взаимовыгодного сотрудничества на двухсторонней основе в разных областях общественно-политической жизни. Примером многосторонней деятельности стран является сотрудничество в рамках Содружества Независимых Государств (СНГ). Вхождение Азербайджана в СНГ в сентябре 1993 г. поставило перед республикой задачу формулирования интересов и выработки политики как в отношении СНГ в целом, так и отдельных государств-участников Содружества в частности, и в первую очередь с Российской Федерацией. СНГ было создано в 1991 году в качестве регионального союза государств, входящих в СССР [6, с.196]. В мае 1995 года главы государств СНГ приняли Конвенцию о создании Межпарламентской Ассамблеи государств-участников СНГ (МПА) которая вступила в силу 16 января 1996 года [5]. Тогда её подписали Азербайджан, Армения, Белоруссия, Грузия, Казахстан, Киргизия, Россия и Таджикистан [3, с.353]. Согласно этой Конвенции, Межпарламентская Ассамблея получила официальный статус межгосударственного органа и заняла ведущее место в системе органов СНГ. Согласно Конвенции, МПА создана в соответствии с собственным международным договором, обладает представительным органом – Советом МПА, личными вспомогательными структурами (в частности, секретариатом) и располагает своим бюджетом (ст.19). Ассамблея не подотчетна никакому органу Содружества и потому работает по разработанному внутри системы планам, программам и рекомендациям. Прежде чем приступить в статье к констатации связей Азербайджанской Республики с МПА, считаем целесообразным сказать несколько слов о её полномочиях, основных принципах работы, внутренней структуре и задачах. Так, в правовой области МПА обладает следующими полномочиями: принимает рекомендации по сближению законодательства государств-участников; внедряет в практику экономического и юридической деятельности торговые (модельные) законодательные акты и с соответствующими рекомендациями направляет их парламентам государств-участников Конвенции; разрабатывает рекомендации по приведению законодательства государств-участников в соответствие с положениями международных договоров, заключенных этими государствами в рамках СНГ, а также содействует осуществлению обмена информацией правового характера между государствами-участниками (ст.1). Штаб-квартира СНГ находится в Санкт-Петербурге в салоне «Таврия» [7]. МПА состоит из парламентских делегаций стран СНГ, состав которых обновляется перед каждым заседанием. В основе её деятельности заложены принципы паритетного представительства, то есть соблюдается консенсус всех её участников. В основу процедуры принятия любых решений положен принцип единогласия (право вето). Внутренним структурирующим и одновременно с тем главным руководящим органом МПА является Совет МПА